

**AKHİSAR ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEN
BİR GRUP PIŞMIŞ TOPRAK FIGÜRİN*****Volkan YILDIZ¹****Gözde ŞAKAR²****ÖZ**

Antik Thyateria kentinin mirasçısı Akhisar'da 1932 yılında inşa edilmiş olan ve bir kısmı öğretmen evi olarak kullanılan iki katlı bir binanın restore edilerek 2012 yılında müze olarak ziyarete açılmasıyla o güne değin Manisa Arkeoloji Müzesinde korunan bir grup eser Akhisar Arkeoloji Müzesinde sergilenmeye başlamıştır. Bu eserler içerisinde Hellenistik ve Roma dönemlerine ait bir grup pişmiş toprak figürin de yer almaktadır. Bu çalışma kapsamında Akhisar Arkeoloji Müzesinde sergilenmekte olan bu figürinler teknik, ikonografik ve stilistik açıdan incelenmiş, her ne kadar buluntu yerleri ile ilgili detaylı bilgi olmasa da kullanım amaçları ile ilgili öneriler getirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Figürin, Akhisar Arkeoloji Müzesi, Pişmiş Toprak, Hellenistik Dönem, Roma Dönemi.

**A GROUP OF TERRACOTTA FIGURINE IN THE AKHISAR
ARCHAEOLOGY MUSEUM****ABSTRACT**

Archaeology Museum of Akhisar, the heir to the ancient Thyateria, is a two-storey building constructed in 1932 and partly used as a teachers' house, and it was later restored and opened as a museum in 2012. A group of artefacts which was preserved in the Manisa Archaeology Museum before has been exhibited in the Archaeology Museum of Akhisar since its opening. Among those artefacts, there are terracotta figurines dating back to the Hellenistic and Roman periods. In this paper, these figurines are examined in terms of technical, iconographical and stylistic aspects and although there isn't any

* Bu makale Manisa Valiliği, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Manisa Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü'nün 02.12.2015 tarih ve 14898491-155.01/2426 sayılı yazısı ile Yrd. Doç. Dr. Volkan Yıldız'ın başkanlığı altında yürütülen "Akhisar Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Kandiller, Figürinler ve Cam Buluntular" başlıklı izin kapsamında hazırlanmıştır. Müzedeki çalışmalarımız sırasında yardımlarını esirgemeyen arkeolog Fatih YILDIRIM ve müze araştırmacısı Kürşat KAYNAK'a, sonsuz teşekkürlerimizi sunarız.

¹ Yrd. Doç. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Şehit Prof. Dr. İlhan Varank Yerleşkesi, MANİSA/TR. E-posta: yildiz.volkan@cbu.edu.tr.

² Arş. Gör. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Şehit Prof. Dr. İlhan Varank Yerleşkesi, MANİSA/TR. E-posta: gozde.sakar@cbu.edu.tr

detailed information about the exact spots where they have been excavated, this paper attempts to provide some suggestions about their function.

Keywords: *Figurine, Archaeology Museum of Akhisar, Terracotta, Hellenistic Period, Roman Period.*

1. Giriş

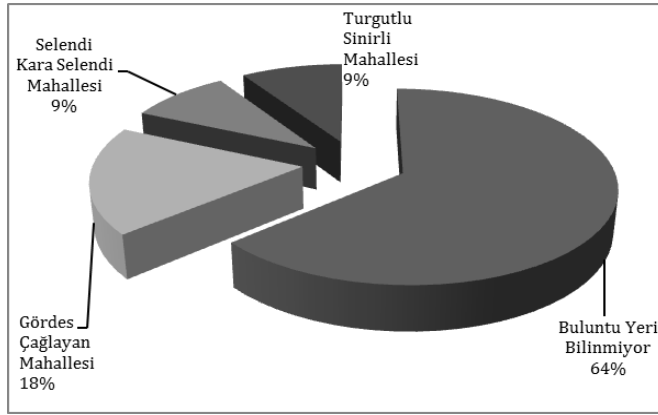
Akhisar, Manisa il merkezinin yaklaşık 52 km. kuzeydoğusunda yer alan, en çok bilinen ismi Thyateira ile yüzyıllar boyunca yerleşim gören ve böylece zengin bir tarihi geçmişe sahip olan Batı Anadolu'nun kadim kentlerinden birisidir³. Böylesi zengin bir tarihi geçmişe sahip olan kentte ve yakın çevresinde elde edilen eserlerin özgünlüğü, çokluğu ve çeşitliliği, devam eden arkeolojik kazıların uzun soluklu hale dönüşmesi, Akhisar'da bir müze kurulması fikrinin doğmasına neden olmuştur. Sonuç olarak, Thyateira antik kentinin hemen yanında yer alan, 1932 yılında yapılmış, bir kısmı öğretmen evi olarak kullanılan iki katlı bina, restorasyonu tamamlandıktan sonra 2012 yılında müze olarak ziyarete açılmıştır. Bu kadar zengin bir kültürel birikime sahip olan kent ve yakın çevresinde bulunan birçok eser Manisa Arkeoloji Müzesi'nde koruma altındayken Akhisar Arkeoloji Müzesi'nin açılmasıyla birlikte Akhisar'a nakledilmiştir⁴. Müzeye nakledilen bu eserler arasında bir grup figürin de bulunmaktadır. Manisa Arkeoloji Müzesi'ne farklı tarihlerde ve farklı şekillerde kazandırılan (bağış, kurtarma kazısı, müsadere ve satın alma gibi), günümüzde ise Akhisar Arkeoloji Müzesi'nin vitrininde sergilenen ya da depolarında koruma altında bulunan figürinler bu çalışma kapsamında değerlendirilmiştir. Müze koleksiyonunda bulunan figürinlerden on bir örnek çalışma kapsamına alınmıştır. Müze envanter kayıtlarına göre incelenen eserlerden yedi adetinin buluntu yeri ne yazık ki belli olmamakla birlikte (Kat. No. 2, 3, 4, 5, 6, 8 ve 9), iki adeti Gördes Çağlayan Mahallesi'nde (Kat. No. 1 ve 7), birer tanesi ise Selendi Kara Selendi Mahallesi'nde (Kat. No. 11) ve Turgutlu Sinirli Mahallesi'nde (Kat.No.10) bulunmuştur (Grafik 1).

³ Volkan Yıldız, "Akhisar Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Unguentariumlar", *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 14, Sayı 1, s.2; Volkan Yıldız, "Akhisar Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Bir Grup Roma Seramiği", *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 14, Sayı 3, s.253.

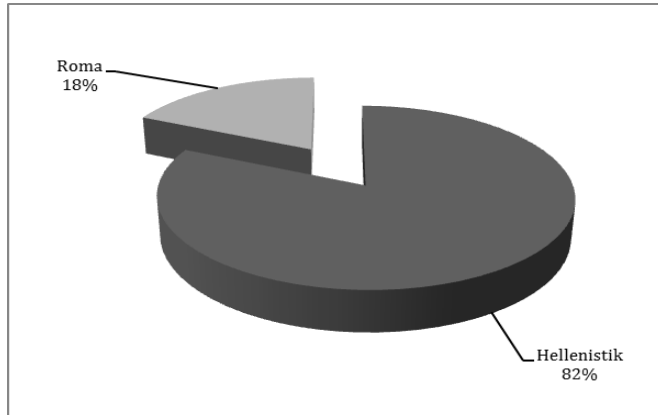
⁴ Yıldız, "Akhisar Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan.....", s.4; Yıldız, "Akhisar Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Bir.....", s.253-254.

Akhisar Arkeoloji Müzesi'nden Bir Grup Pişmiş Toprak Figürin

Akhisar figürinleri ikonografik olarak üç ana başlık altında incelenmiştir. Bunlardan ilki; Eros ve Psykhe'nin birlikte görüldüğü bir figürin grubu ile iki adet Aphrodite ve bir adet Tykhe figürininden oluşan tanrısal betimlerdir. Ölümlü figürlerin incelendiği ikinci grup içerisinde ise üç adet kadın figürünü ile bir adet ephebos yer almaktadır. Hayvan figürinleri ve hayvan betimli oyuncaklar ise üçüncü ikonografik grubu oluşturmaktadır (Grafik 3). Üç gruba ayırdığımız figürinlerin en erken örneği İÖ 3. yüzyıla, en geç örneğimiz ise İS 2 -3. yüzyıllara tarihlenmektedir. Figürinlerin büyük çoğunluğu ise Hellenistik Dönem'e aittir (Grafik 2).

Grafik 1: Akhisar Arkeoloji Müzesi Figürinlerinin Buluntu Yerlerine Göre Dağılımı

Grafik 2: Akhisar Arkeoloji Müzesi Figürinlerinin Dönemlere Göre Dağılımı

2. Teknik

Akhisar Arkeoloji Müzesi pişmiş toprak figürinlerinin üretiminde kullanılan kil grupları genel olarak Munsell kil kataloğunun 2,5 - 5 - 7,5 YR kategorilerinde bulunan pembe - kırmızımsı sarı - açık kırmızı renk skalasında yer almaktadır. Ayrıca eserlerin üretiminde kullanılan kilin genellikle gözenekli olduğu ve bol mika içerdiği de gözlemlenmiştir. Bu kil profili ana hatlarıyla bölge genelinde farklı pişmiş toprak arkeolojik eserlerde kullanılan kil gruplarının profili ile uyumludur. Eserler içerisinde bu profilden farklı bir renk ya da dokuya sahip herhangi bir örnek ile karşılaşılmamıştır.

Tamamı Hellenistik ve Roma dönemlerine ait olan figürinler, bu dönemlerdeki figürin üretim teknolojisine uygun olarak kalıp ile şekillendirilmişlerdir. Eserlerin tümü çift kalıpla üretilmiştir. Kat. No. 1, 2 ve 3 numaralı eserlerde (Resim 1-7), bir ya da birden çok kısmının ayrı kalıplardan çekilerek ana gövdeye sonradan eklendiği görülmektedir. Figürinlerin çoğunda arka kısımlar genellikle düz olarak bırakılmış, yalnızca birkaç eserde (Kat. No. 1, 2 ve 4) işlenmiştir. Kat. No. 1'deki takılar (Resim 1-4) ile Kat. No. 2'deki figürün ensesinden aşağı doğru sarkan kurdele, bu tip eserlerde sıklıkla görüldüğü üzere el ile şekillendirilerek figürinlere eklenmiştir (Resim 5).

Kat. No. 9, 10 ve 11'de tanıtılan örnekler (Resim 14-16), hayvan figürinlerinde genellikle yapıldığı gibi iki yan kalıptan üretilmiştir. Kat. No. 9'da yan kalıplardan biri düz iken Kat. No. 10 ve 11'de her iki yüzün işlendiği kalıplar kullanılmıştır. Oyuncak olduğu anlaşılan Kat. No. 10 ve 11'de oyuncakın tekerleklerinin takılacağı milin geçmesi için gövde üzerine karşılıklı iki delik açılmış, önde göğüs üzerine -bir ip/sicim yardımıyla oyuncakın hareket ettirilebilmesi amacıyla- birer küçük kulp eklenmiştir.

İncelenen figürinlerin çoğu satın alma ve müsadereyle müzeye kazandırılmış olduğundan buluntu yerleri ve üretildikleri atölyeleri belirlemek genellikle mümkün olmamaktadır. Bununla birlikte Kat. No. 1'de Eros ve Psykhe'nin betimlendiği figürin grubunun arka yüzünde, Eros'un sol üst bacağının üzerinde -yoğun kalker kalıntısına rağmen - bir monograma ait izler tespit etmek mümkün olmuştur (Resim 1-4). Ephesos'da bulunmuş bir Eros ve Psykhe figürin grubu ile Berlin Antikensammlung'da korunan ve Kyme kökenli olduğu ileri sürülen bir başka Eros ve Psykhe figürin grubunun arka yüzlerinde de, tam olarak aynı noktada, Π harfi

içerisinde A harfinin yer aldığı monogramlar görülebilmektedir⁵. Her ne kadar Akhisar örneğinde monogramın tamamını tespit etmek mümkün değilse de alt kısa çizgisi aşağı doğru kırık şekilde betimlenmiş olan A harfi ile A harfini çevreleyen Π'nin iki yan çizgisi seçilebilmektedir. Efes Müzesi ve Berlin'de korunan Eros ve Psykhe grupları ile Akhisar örneğinin tek ortak noktası bu monogramlar değildir. Aşağıda incelenecek, yakın benzerlikler gösteren ikonografik ve stilistik özelliklerin yanında kil rengi, kil yapısı, figürlerin boyutları, baş, kollar ve vücudun bazı kısımlarının üretiminde ayrı kalıpların kullanılması, her iki figürün kullandığı takıların şekillendirilmesi gibi pek çok teknik özellik de Akhisar örneği ile bu iki eserin aynı atölyede üretilmiş olduğunu işaret etmektedir. Ephesos ve Berlin örnekleri üzerinde detaylı incelemeler gerçekleştiren Lang-Auinger, Akhisar ve Ephesos örneklerinde oldukça zor okunan ancak Berlin örneğinde net bir şekilde görülebilen monogramın, büyük ihtimale Ephesos'da bulunan bazı amphora ve kandiller üzerinde de görülen Apollonius'un atölyesine ait bir işaret olduğunu belirtmektedir⁶. Ancak Apollonius'un atölyesinde figürin üretilip üretilmediği, üretiliyorsa bile bu atölyenin kesin olarak Ephesos'da yer alıp almadığı halen tartışılmaktadır⁷. Söz konusu monogramın işaret ettiği atölyenin kimliği tartışmalı olsa bile özellikle Ephesos örneği ile neredeyse birebir aynı olan Kat. No. 1'in Ephesos ve Berlin gruplarını üreten atölyede üretilmiş bu tipteki bilinen üçüncü örnek olduğu söylenebilir.

Üzerinde atölye işareti/koroplast imzası tanımlanabilen bir başka örnek de Kat. No. 8'de tanıtılan *Hermeye* sarılmış ephesos figürinidir (Resim 12-13). Bu figürinin arka kısmında silik de olsa ΔΙΟ şeklinde bir atölye işareti/koroplast imzası tanımlamak mümkün olmuştur. O harfi ve devamındaki kısmın iyi korunmamış olması O olarak tanımladığımız harfin Φ olabileceğini ve söz konusu eserin Myrina'nın ünlü Diphilos atölyesinde üretilmiş bir figürin olabileceğini akla getirmektedir. Ancak Myrina'daki Diphilos atölyesinde üretilen figürinlerin arkasında yer alan ΔΙΦΙΛΟΥ ya da kısaltma olarak ΔΙΦΙ şeklinde belirtilmiş olan atölye işareti/koroplast imzalarında Φ harfinin bizim eserimizdeki benzer

⁵ Claudia Lang-Auinger, "Die Terrakottagruppe Eros und Psyche aus dem Hanghaus in Ephesos und das Gegenstück aus Berlin - Beide aus derselben Werkstatt?", *Istanbuler Mitteilungen* 49, 1999, s. 363.

⁶ Lang-Auinger, s. 367-368.

⁷ Lang-Auinger, s. 368, 375.

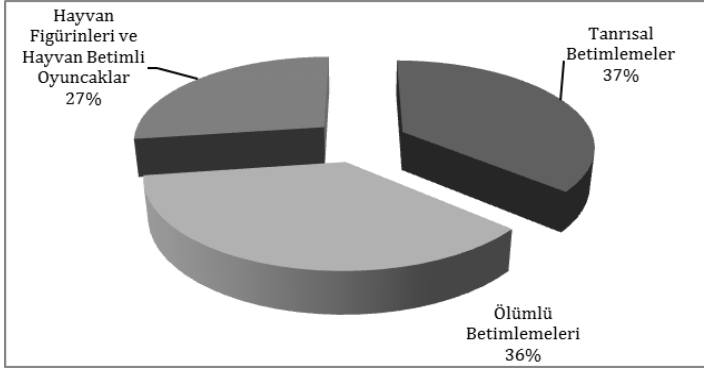
harften oldukça farklı bir şekilde gösterilmiş olması⁸ bu olasılığı zayıflatmaktadır.

Antik Dönem’de pişmiş toprak figürinlerin hemen hemen hepsinin farklı yüzey kaplama teknikleri ile renklendirildikleri veya süslandikleri bilinmektedir. Bu tekniklerden en yaygını figürin fırınlandıktan sonra, beyaz renkte kireç bazlı bir astarın ince bir tabaka halinde sürülerek tüm yüzeyin kaplanması ve bu astar kuruduktan sonra üzerinin farklı renkte boyalar ile renklendirilmesidir. İncelenen figürinlerin çoğunun yüzeyinde bu beyaz astara ait izler mevcuttur. Sadece iki eserde (Kat. No. 1, Resim 1-4 ;Kat. No. 11, Resim 16) beyaz astar üzerine uygulanan farklı renklerde boya izlerine de rastlanmıştır. Kat. No. 1’de Eros figürünün ten kısımlarının soluk sarı, Psykhe’nin göğsü üzerinde yer alan süsün ise kırmızı renkte boya ile renklendirildiği belirlenmiştir. Ayrıca Eros’un yüzünün sağ kısmında göz detaylarının boya ile belirginleştirildiği görülebilmektedir. Aynı şekilde Kat. No. 11’de tanıtılan kuş şeklindeki oyuncak figürünü üzerinde de, yüzeyde plastik olarak belirtilmemiş olan göz konturlarının beyaz astar üzerine sürülen siyah boya ile çizilmiş olduğu, kuşun boğaz kısmına ise mavi boya ile halka şeklinde bir süs yapıldığı görülmektedir.

⁸ Myrina figürinlerinin arkasında Diphilos atölyesinin ismi çoğunlukla *genetivus* halde tam metin olarak ΔΙΦΙΛΟΥ şeklinde belirtilmekte ise de (bkz. Simone Mollard-Besques, *Musée National du Louvre Catalogue Raisonné des Figurines et Reliefs en Terre Cuite Grecques, Etrusques et Romaines. II Myrina*, Editions des Musées Nationaux, Paris, 1963, s. 204-206, Pl. 239-242) bazı eserlerde ΔΙ, ΔΙΦΙ gibi kısaltmaların kullanıldığı da görülmektedir: bkz. Mollard-Besques, s. 212, Pl. 253-257; Lucilla Burn ve Reynold Higgins, *Catalogue of Greek Terracottas in the British Museum, Volume III*, The Trustees of The British Museum, London, 2001, No: 2289-2290, s. 122-123, Pl. 52-53.

3. İkonografi ve Stil

Akhisar Arkeoloji Müzesi'nde korunmakta olan figürinler ikonografik olarak tanrısal betimler, ölümlü figürler ile hayvan figürinleri ve hayvan betimli oyuncaklar olmak üzere üç ana başlık altında incelenmiştir. (Grafik 3).

Grafik 3: Akhisar Arkeoloji Müzesi Figürinlerinin İkonografik Gruplara Göre Dağılımı

Akhisar Müzesi pişmiş toprak figürin koleksiyonu içerisinde yer alan tanrısal betimler arasında en dikkat çekici olanı kuşkusuz Eros ve Psykhe⁹'nin betimlendiği figürin grubudur (Kat. No. 1; Resim 1-4). Söz konusu grupta, sol ayağını hafifçe öne atmış olan çıplak genç Eros figürü ile kalçasının etrafına doladığı bir kumaş parçasıyla vücudunun alt kısmını örten Psykhe birbirlerine sarılmış olarak betimlenmişlerdir. Alçak ve yuvarlak bir kaide üzerinde ayakta duran iki figüründe yüksek ve süslü sandaletler giydiği ve vücutlarının zengin takılar ile süslediği görülmektedir. Bu figürinlerden Eros'un kanatları kuş tüyleri ile süslenmişken Psykhe'nin kanatlarında "kelebek kanadı" motifi tercih edilmiştir.

Hellenistik Dönem'in başlarından itibaren taş plastik¹⁰, gemmalar ve bazı bronz figürinler¹¹ üzerinde görülen bu kompozisyon pişmiş toprak figürinlerde de sıklıkla kullanılmıştır. Myrina figürinleri arasında bulunan bir örnek üzerinden bu tip figürinlerin gelişimini irdeleyen Burr, söz konusu kompozisyonun erken örneklerinde figürlerin basitçe ve arkadaşa yan yana

⁹ Bu grup tarafımızdan daha kapsamlı bir şekilde yayına hazırlanmaktadır.

¹⁰ Bu tipte en bilinen taş plastik eser Roma Capitolinum Müzesi'nde sergilenen Eros ve Psykhe grubudur: Margarete Bieber, *The Sculpture of Hellenistic Age*, Columbia University Press, New York, 1961, s. 150, Abb. 638.

¹¹ Lang-Auinger, s. 371.

durduklarını, Hellenistik Dönem'in sonlarında ve Roma Dönemi'nde ise arkadaşıca duran figürlerin yerini birbirine aşık bir çiftin aldığını, özellikle Roma Dönemi örneklerinde figürlerin birbirlerine yakın bir şekilde betimlendiklerini söylemektedir. Bunun yanı sıra Burr, Psykhe'nin erken örneklerinde giyimli bir figür olarak gösterildiğini, zamanla yarı giyimli veya çıplak olarak betimlenen örneklerinin arttığı da belirtmektedir¹².

Bizim örneğimize en yakın iki pişmiş toprak örneği, yukarıda teknik kısımda da bahsedildiği üzere Ephesos ve Berlin terrakottaları oluşturmaktadır¹³. Bu figürinler kompozisyon, figürlerin duruşu, Eros'un baş işleniş, kanatların ve takıların betimlenmesi yönünden Akhisar örneği ile birebir benzeşmektedir. Detaylarda – takıların şekli ve yeri, kolların konumu, özellikle de Eros'un baş işleniş bakımından – Akhisar örneğinin özellikle Ephesos örneği ile tamamen aynı olduğu görülmektedir. Eros'un yüz ve saç işlenişindeki yoğun plastik unsurlar, her iki göz kapağının belirtilmiş olması ve vücut üzerinde görülen zengin süslemelerin işleniş Hellenistik Dönemi işaret eden özelliklerken yüzün yuvarlak ve dolgun yapısı ayrıca Psykhe'nin giysi kıvrımları eserin stilinde yavaş yavaş ortaya çıkmakta olan Romalı unsurlar olarak görülebilir. Ephesos örneği, kontekst verileri ve özellikle de İmparatoriçe Livia'nın saç stilinin özelliklerini gösteren Psykhe'nin baş işleniş üzerinden İÖ 1. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilmektedir. Bizim eserimizde Psykhe'nin başı maalesef korunmamıştır. Ancak Akhisar örneğini, olası aynı atölyenin üretimi olan Ephesos ve Berlin örnekleri üzerinden İÖ 1. yüzyıl içlerine tarihlemek mümkün olmaktadır.

Berlin örneğinin buluntu yeri tam olarak bilinmiyorken Ephesos örneği, Roma Dönemi'ne ait bir Yamaç Ev'in altında ortaya çıkarılmış olan Hellenistik bir konut yapısının moloz yıkıntı dolgusunun içerisinde ele geçmiştir¹⁴. Bu örneklerin yanı sıra Myrina'da mezarda¹⁵ ortaya çıkarılmış olan bir Eros ve Psykhe grubu da mevcuttur. Akhisar örneğinin buluntu yeri bilinmediğinden kullanım alanı ile ilgili yorum yapmak mümkün olmamaktadır.

Tanrısal betimler içerisinde yer alan bir başka ilgi çekici eser ise büyük boyutlu bir Aphrodite figürinidir. (Kat. No. 2; Resim 5)

¹² Dorothy Burr, *Terracottas from Myrina in the Museum of Fine Arts, Boston, Vienna*, 1934, s. 36-37.

¹³ Bu figürinler ile ilgili ayrıntılı inceleme için bkz. Lang-Auinger, s. 363-375.

¹⁴ Lang-Auinger, s. 363.

¹⁵ Burr, No: 15, s. 36-37, Pl. VI.

Berlin Antikensammlung'da bulunan ve Myrina buluntusu olduğu belirtilen bir pişmiş toprak heykelcik¹⁶ üzerinden "Heyl Aphroditesı" olarak adlandırılan bu tip, vücudun belirgin S profili, giysisinin her iki omuzdan kayarak göğüslerden birini açıkta bırakmış olması ve hafifçe bükülmüş olan sol dizin üzerinde toplanan giysi kumaşı ile dikkat çekmektedir. Stephane ile süslenmiş olan başın keskin bir şekilde sağa çevrilmiş olduğu Berlin örneğinden farklı olarak Akhisar örneğinde baş cepheden belirtilmiş olup saçlar başın tepesinde, Aphrodite betimlerinde sıkça görülen yüksek bir topuz içerisinde toplanmıştır. Akhisar örneğinin bir başka dikkat çekici noktası ise topuzun altından çıkarak sırtın ortasına kadar inen kalın kurdele uçlarıdır.

19. yüzyılda Myrina'da Fransızlar tarafından gerçekleştirilen kazılarda mezar buluntusu olarak ele geçen, bugün Louvre Müzesi'nde korunmakta olan bu tipte iki örnek daha mevcuttur¹⁷. Bunlardan ilki Akhisar örneği ile oldukça yakın özelliklere sahiptir¹⁸. Ancak başı olmayan Myrina/Louvre örneği stil olarak, özellikle giysi kıvrımlarının işlenişi göz önüne alındığında Akhisar örneğinden biraz daha geçe tarihleniyor olmalıdır. Akhisar örneğinde görülen vücudun hareketini takip eden doğal işlenmiş elbise kıvrımları, gövdenin özellikle de göğüslerin işlenişi Hellenistik Dönem stil özelliklerini yansıtmaktadır. İÖ 1. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen Louvre örneğinde ise özellikle kıvrım sisteminin mekanikleşmeye başladığı görülmektedir. Yüz ve saçların stili de göz önüne alındığında Akhisar örneğinin İÖ 2. yüzyıla tarihlenen Berlin/Heyl Aphroditesı'nın yakın bir takipçisi olduğu söylenebilir.

Müze koleksiyonu içerisinde yer alan Aphrodite/Venus Genetrix tipindeki kadın figürünü de özellikle başın taşıdığı portre özellikleri bakımından ilgi çekicidir (Kat. No. 3; Resim 6-7). Giyimli bir Aphrodite/Venus Genetrix tipinde betimlenmiş olan figürün sağ kolu Genetrix tipinde görüldüğü üzere dirsekten bükülerek yukarı doğru kaldırılmıştır. Ancak standart Genetrix tipinde sağ kolun bu pozisyonda olmasının nedeni, sağ elin sırtı örtmekte olan mantonun ucunu tutmasıdır. Akhisar örneğinde ise sağ elin parmakları bir şey tutuyormuş gibi belirtilmişse de mantonun ucunu tutmadığı açıkça görülmektedir. Aynı şekilde alışlageldik Genetrix tipinde öne doğru

¹⁶ Gerhard Zimmer, "Tonfigur der Aphrodite", Hrsg. Brigitte Knittlmayer und Wolf-Dieter Heilmeyer, *Die Antikensammlung: Altes Museum - Pergamonmuseum / Staatliche Museen zu Berlin*, von Zabern, Mainz, 1998, Kat. No: 50, s. 95-96.

¹⁷ Mollard-Besques, No: Bo 71 - LY 1609, s. 28, Pl. 30-d ve f.

¹⁸ Mollard-Besques, No: Bo 71, s. 28, Pl. 30-d.

uzatılan sol elde bir elma yer almaktayken Akhisar örneğinde elde herhangi bir obje bulunmamaktadır. Bu figürinin en dikkat çekici özelliği ise başın taşıdığı portre özellikleridir. Yüzün yuvarlak ve dolgun yapısı, kaş kemerleri, çene ve ağız işlenişi ve özellikle de saçların biçimi Marcus Aurelius'un eşi İmparatoriçe Annia Galeria Faustina'nın portre özelliklerini yansıtmaktadır. Genç Faustina olarak da bilinen Annia Galeria Faustina'nın portreleri İmparatoriçe'nin hayatının çeşitli evrelerinde ortaya çıkmış olan dokuz ana tipe ayrılır¹⁹. Söz konusu figürin başının özellikle de yüz, göz ve saç şeklinin, İmparatoriçe'nin hayatındaki önemli olaylar göz önüne alınarak İS 161-162 yıllarında yaratıldığı önerilen VIII. portre tipinin özelliklerini gösterdiği söylenebilir. R. Özgan'ın bu tip içerisine yerleştirdiği Bodrum Arkeoloji Müzesi'nde korunmakta olan mermer bir kadın başının da Akhisar Arkeoloji Müzesi'nde korunan söz konusu figürin başı ile oldukça yakın benzerlikler taşıdığı görülmektedir²⁰.

Iulius Caesar, İÖ 1. yüzyılda Roma halkının soyunun kurucusu olduğu kabul edilen "Venus Genetrix" onuruna Roma'da bir kült kurmuştur. Yeni kültürün kült heykelinin, orijinali Kallimakhos'a atfedilen bir model üzerinden heykeltıraş Arkesilaos tarafından yapılmış olduğu bilinmektedir²¹. Caesar'ın kurduğu kült, Roma İmparatorluğu'nun erken dönemlerinde İmparatorluk topraklarında yayılmış, kült heykelinden esinlenen "Venus Genetrix" tipi de taş, bronz ve pişmiş toprak plastik eserlerde yoğun olarak kullanılmaya başlamıştır. Arkesilaos'un yaptığı kült heykeline ait herhangi bir iz bulunamamış olmasına karşın "Venus Genetrix" tipi Roma Dönemi boyunca yapılan pek çok kopyası sayesinde detaylı olarak bilinmektedir. Genellikle giyimli ancak giysisinin sol omzu aşağı kayarak sol göğsü açıkta bırakmış şekilde betimlenen Venus Genetrix, Akhisar örneğinde tamamen giyimli olarak belirtilmiştir.

Roma İmparatorluğu'nun ilk iki yüzyılı içerisinde imparatoriçelerin tıpkı imparatorlar gibi senato tarafından çeşitli unvanlar ile onurlandırıldıkları bilinmektedir. Bu bağlamda

¹⁹ Genç Faustina'nın portre tipleri için Klaus Fittschen, *Die Bildnistypen der Faustina minor und die Fecunditas Augustae –Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften in Göttingen. Folge 3, Philologisch-historische Klasse 126*, Göttingen 1982 ve Ramazan Özgan, *Roma Portre Sanatı II*, Ege Yayınları, İstanbul, 2013, s. 235-254.

²⁰ Özgan, s. 250-251, Res. 267 a-d.

²¹ Genetrix kült heykelininin Arkesilaos tarafından yapılmış olduğu Plinius, Dio Cassius ve Appianus'un anlatımları ile bilinmektedir: Dorothy Kent-Hill, "Venus in the Roman East", *The Journal of the Walters Art Gallery*, Sayı: 31/32, 1968/1969, s. 7.

Augustus'un eşi Livia'dan başlayarak bazı imparatoriçeler "*mater patriae*" (vatanın anası) ve "*mater castrorum*" (ordunun anası) gibi annelik ile bağlantılı onursal unvanlar almışlardır²². Genç Faustina'ya da senato tarafından "*mater castrorum*" unvanının verildiği bilinmekte olup ayrıca pek çok kaynak 12 çocuk doğuran, ağırbaşlı ve dini bütün kimliği ile tanınan imparatoriçenin isminin annelik, doğurganlık ve ideal eş kavramları ile bütünleştiğini bildirmektedir²³. Bu çerçevede Roma soyunun kurucusu yani bir anlamda tüm Romalıların "anası" olarak görülen "Venus Genetrix" figürü ile analık özellikleri ile anılan bir imparatoriçenin özdeşleştirilmiş olması şaşırtıcı değildir. Ayrıca Livia'dan başlayarak imparatoriçelerin Aphrodite/Venus tiplerinde betimlenmeleri de sıklıkla görülen bir durumdur²⁴. Örneğin İtalya/Ostia'da bulunan ve bizim eserimizden farklı olarak standart bir Venus Genetrix tipinin betimlendiği mermerden kadın heykeli Hadrianus'un eşi İmparatoriçe Sabina'nın portre özelliklerini yansıtan bir baş taşımaktadır²⁵. Genç Faustina da Roma- Capitolinum Müzesi'nde korunan, İmparator Marcus Aurelius ile birlikte "Mars ve Venus" şeklinde betimlendiği heykel grubunda çıplaklıktan uzak bir Venus olarak betimlenmiştir²⁶. Tüm bu veriler göz önüne alındığında Akhisar Arkeoloji Müzesi'nde bulunan, dejenere bir Genetrix tipi ile Genç Faustina portresini harmanlayan ve tüm bu özellikleri ile İS 2. yüzyılın sonlarına tarihlenen bu figürinin, bizzat Genç Faustina'yı ya da belki de Genetrix tipi ve genç Faustina'nın portre özellikleri kullanılarak üretilmiş ölümlü bir kadını - belki de bir matronu - temsil ettiği düşünülebilir.

Akhisar Arkeoloji Müzesi koleksiyonu içerisinde bulunan bir başka tanrısal figür ise kabartmalarla süslü bir kaide üzerinde ayakta

²² Emily A. Hemelrijk, "Fictive Motherhood and Female Authority in Roman Cities", *EuGeStA-Revue sur le genre dans l'Antiquité*, No: 2, 2012, s. 201-203.

²³ Mary T. Boatwright, "Faustina the Younger, 'Mater Castrorum'", Ed. R. Frei-Stolba, A. Bielman, O. Bianchi, *Les femmes antiques entre sphère privée et sphère public - Actes du Diplôme d'Etudes Avancées, Universités de Lausanne et Neuchâtel 2000-2002*, Bern, 2003, s. 253.

²⁴ Livia'nın Aphrodite tipinde betimlendiği örnekler için bkz. Walter H. Gross, *Iulia Augusta. Untersuchungen zur Grundlegung einer Livia-Ikonographie, Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften in Göttingen, Philologisch-historische Klasse 3. 52*, Göttingen, 1962, s. 79 vd.; Sabina'nın Venus Genetrix tipinde betimlendiği Ostia örneği için bkz. Hans-Joachim Krusei *Römische weibliche Gewandstatuen des zweiten Jahrhunderts n. Chr.*, Göttingen, 1975, Kat. No: 30, s. 132, 142; Genç Faustina'nın kızı Lucilla'nın Aphrodite-Venus tipinde betimlendiği Dresden örneği için bkz. Özgan, s. 275, Res. 290.

²⁵ Krusei, Kat. No: 30, 132.

²⁶ Margarete Bieber, *Ancient Copies*, New York, 1977, s. 43, Abb. 108.

duran talih ve kader tanrıçası Tykhe'dir (Kat. No. 4; Resim 8). Ayakta ve cepheden belirtilmiş olan tanrıçanın en dikkat çekici yönü başında Tykhe figürlerinde görmeye alışık olduğumuz sur tacı ya da yüksek bir polosun bulunmamasıdır. Tykhe bolluk, bereket, şans ve kader ile bağlantılı bir tanrıça olarak görülüyorsa da özellikle Hellenistik Dönem'den itibaren yaygın olarak bir kentin şans/kaderini elinde tutan ve kentleri koruyan bir tanrıça olarak da anılmakta ve bunun simgesi olarak da başında genellikle bir "sur tacı" taşımaktadır²⁷. Bununla birlikte Akhisar örneğinin başında sur tacı olmadığı gibi başka herhangi bir polos veya benzeri başlık da bulunmamaktadır. Bunun yerine tanrıçanın saçları alnın üzerinde ortadan ikiye ayrılarak yanlara doğru taranmış, başın üzerinde "kavun dilimleri" halinde şekillendirilerek başın arkasında bir topuzun içerisinde toplanmıştır. Baş bu haliyle pekala ölümlü bir kadına ait olabilir. Ancak sol kol üzerine yerleştirilen bereket boynuzu/*cornucopia* ve sağ elinde tuttuğu dümen küreği tanrıçanın kimliği konusunda şüpheye yer bırakmaz. Saç biçimi, yüzün, özellikle de gözlerin, burnun ve ağzın işlenişi Hellenistik Dönem stiline işaret eden unsurlar olarak öne çıkarken gövdenin ve göğüslerin işlenişi ayrıca giysi kıvrımlarındaki mekanikleşme Hellenistik Dönem'in zengin ve doğal stilinin yavaş yavaş terk edildiğini göstermektedir. Söz konusu eser ile ilgili bir başka ilginç nokta da kaidesi üzerinde bulunan kabartma figürlerdir. Kaide üzerinde dans eden ve ellerinde müzik aletleri ve hatta bir adet de mask tutan çocukların Eros figürleri oldukları anlaşılmaktadır. Akhisar Arkeoloji Müzesi örneğine çok benzeyen ve hemen hemen aynı sahnenin görüldüğü bir figürin kaidesi Delos'ta ele geçmiştir²⁸. Delos'taki figürin kaidesinin üzerinde duran figür maalesef korunmamıştır. Mevcut veriler ile bu kabartma figürlerin ikonografik olarak nasıl bir düşünce ile yapıldığını belirlememiz mümkün olmasa da "Dans eden Eroslar" sahnelerinin Geç Antik Dönem'e kadar sevilen bir süsleme motifi olduğu ve burada da daha çok estetik bir anlayışla kullanılmış olabileceği söylenebilir. Bununla birlikte Eros'un Tykhe ile birlikte görüldüğü örnekler de yok değildir. İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde sergilenen ve Roma Dönemi'ne tarihlenen oldukça süslü ve görkemli Tykhe heykelinin²⁹

²⁷ Pieter B.F.J. Broucke, "Tyche and the Fortune of Cities in the Greek and Roman World", Ed. S.B. Matheson, *Yale University Art Gallery Bulletin, An Obsession with Fortune: Tykhe in Greek and Roman Art*, 1994, s. 37-38.

²⁸ Alfred Laumonier, *Exploration Archéologique de Délos XXIII, Les Figurines de Terre Cuite*, De Boccard, Paris, 1956, No: 567, s. 174, Pl. 56.

²⁹ İstanbul Arkeoloji Müzeleri Env. No: I4410.

kucağında Eros'un olması Tykhe ile Eros arasında ikonografik bir bağ da kurulabileceğini gösterir. Akhisar Arkeoloji Müzesi'nde yer alan Tykhe figürini benzer örnekler ve stil özellikleri göz önüne alınarak Geç Hellenistik Dönem'e tarihlendirilebilir.

Akhisar Arkeoloji Müzesi'nde yer alan figürinler içerisinde ölümlü tipler de tıpkı tanrısal figürler gibi dört örnek ile temsil edilmektedir. Bu dört örnekten üçünü kadın figürleri oluşturmaktadır. Bunlardan ilk ikisi Klasik Dönem'in sonlarından itibaren görülmeye başlayan ve Hellenistik Dönem'in en yaygın tiplerinden olan *Tanagra* stilinde giyimli kadın betimleridir. Yunanistan'ın Boiotia bölgesinde yer alan Tanagra kenti nekropollerinde 19. yüzyılın sonunda gerçekleştirilen kazılarda yüzlerce örneği bulunan bu tip kadın figürinlerinin kökenleri ve anlamları ile ilgili çeşitli tartışmalar mevcuttur. Ancak bunların günlük hayatları içerisinde betimlenen ölümlü kadınlar oldukları fikri genel olarak kabul görmektedir³⁰. Bu tip figürinlerden ilki (Kat. No. 5; Resim 9), başını da örten uzun ve geniş bir himationa sarınmış olan bir kadın betimidir. Yüzün uzun ve güçlü yapısı, gözlerin derin işlenişi ve giysinin kıvrım sistemi göz önüne alındığında, benzer örneklerin de yardımıyla³¹ bu figürinin Hellenistik Dönem'in erken zamanlarına tarihlendiğini söylemek mümkün olmaktadır.

Ölümlü kadın betimlerinden ikincisi (Kat. No. 6; Resim 10) yine giyimli ve başı örtülü bir kadın figürüdür. Detaylar silik olduğundan net bir stil kritiği ve tarihleme yapmak mümkün değilse de figürün duruş, baş ve özellikle de giysi özelliklerinden Geç Hellenistik Dönem'e tarihlendirilebileceği önerilebilir.

Kadın figürinlerinden üçüncüsü ise oldukça ilginç bir konuyu yansıtmaktadır (Kat. No. 7; Resim 11). Bir üç ayaklı kazan (*tripod*) üzerine oturmuş olan bir kadın figürünün görüldüğü eser, ilk bakışta özellikle vazo resimlerinden bildiğimiz³² Delphoi kahini Pythia'nın üç ayaklı kazan üzerinde oturduğu sahneyi anımsatmaktadır. Bununla birlikte giyimli olarak gösterilen Pythia betimlerinden farklı olarak

³⁰ Tanagra figürinlerinin kökeni, gelişimi ve yorumlanması için bkz. Dorothy Burr-Thompson, "The Origin of Tanagras", *American Journal of Archaeology* 70/1, 1966, s. 51-63; Gerhard Kleiner, *Tanagrafiguren : Untersuchungen zur hellenistischen Kunst und Geschichte, Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts* 15, Berlin - New York, 1984; Malcolm Bell, "Tanagras and the Idea of Type", *Harvard University Art Museums Bulletin*. 1, 1993, s. 39-53. Ayrıca bkz. Asuman Baldran, "Stratonikeia'dan Birkaç Pişmiş Toprak Heykelcik", *III. Uluslararası Pişmiş Toprak Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Eskişehir, 2003, s. 159.

³¹ Bkz. Katalog içerisinde bu eser için açıklanan benzer örnekler.

³² Adolf Greifenhagen, *CVA Germany* 22, München, 1962, s.14-15, Taf.133-3.

burada figür yarı çıplaktır ve sol eli ile sol göğsünü tutmaktadır. Göğüs tutma motifi prehistorik çağlardan itibaren bereket ile ilgili kadın figürlerinde sıklıkla görülen ve bazı değişiklikler ile çağlar boyu kullanılmaya devam eden bir motiftir³³. Bununla birlikte üç ayaklı kazan da çoğunlukla kehanet kavramı ve Delphoi kehanet merkezi ile özdeşleştirilse de bu objeyi Yunan dünyasında Geometrik Dönem'den Roma Dönemi'ne uzanan süreçte pek çok farklı dini ritüelle ilişkilendirmek mümkün olmaktadır³⁴. Ayrıca Antik Dönem'de farklı tanrılar ama en çok da Apollon onuruna düzenlenen çeşitli müsabakalarda kazanan sporculara ödül olarak üç ayaklı kazan verildiği de bilinmektedir³⁵. Tüm bu veriler göz önüne alındığında oldukça ilginç olan bu figürünün belirli bir kült ile ilgili bir imajı temsil ettiği önerilebilir. Stilistik olarak ise eserin genel olarak Kyme tipi *kourotrophos* figürlerinin³⁶ uzun, ince ve belirsiz silüetini taşıdığını söylemek mümkünse de detayların görülemeyecek kadar silik olması ayrıca buluntu kontekstinin de belirsiz olması söz konusu figürin ile ilgili daha geniş bir ikonografik ve stilistik tanımlama yapılmasını engellemektedir.

Ölümlü insanların betimlendiği figürinlerden sonuncusu ise bir *Hermeye* sarılmış olarak betimlenmiş olan *ephebos* figürüdür (Kat. No. 8; Resim 12-13). Arkaik Dönem'den itibaren varlığı bilinen ve genellikle Hermes ve Herakles betimlerinin kullanıldığı *Hermelerin* kökeni, kullanım alanları ve simgeledikleri düşünceler ile ilgili pek çok farklı görüş bulunmaktadır. Yapılan araştırmalarda *Hermelerin*, yolcuları korumak ve onlara kılavuzluk etmek, agoralardaki ticari faaliyetleri gözetmek, gymnasion ve palestralarda bedensel ve entelektüel olarak eğitmekte olan erkek çocuklarla genç erkeklere yol göstererek onların koruyuculuğunu üstlenmek, ölümlerin

³³ Bu tip figürinlerin en erken örnekleri Çatalhöyük'te bulunmuştur: Lynn Meskell, Carolyn Nakamura, "Çatalhöyük Figürinleri" Ed. Mine Haydaroğlu, *Topraktan Sonsuzluğa Çatalhöyük, Sergi Kataloğu*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006, s. 109, 113, Şekil 1.

³⁴ Farklı kültürler çerçevesinde *tripodun* yorumlanması ile ilgili olarak bkz. Nassos Papalexandrou, "Boiotian Tripods: The Tenacity of a Panhellenic Symbol in a Regional Context", *Hesperia: The Journal of the American School of Classical Studies at Athens*, Vol.77/2, 2008, s. 251-282.

³⁵ David C. Young, *A Brief History of the Olympic Games*, Blackwell, Oxford, 2004, s. 15, 97-98.

³⁶ Kyme üretimi *kourotrophos* örnekleri için bkz. Simone Besques, *Musée National du Louvre Catalogue Raisonné des Figurines et Reliefs en Terre Cuite Grecques, Etrusques et Romaines. III Epoques hellénistique et romaine – Grèce et Asie Mineure*, Editions des Musées Nationaux, Paris, 1972, No: D 602-604, s. 101, Pl. 127-c ve f.

ruhlarına yol gösterici olmak ya da ölen kişinin ruhunu kötücül güçlerden korumak gibi pek çok farklı işlevi olduğu tespit edilmiştir³⁷.

Müzedeki yer alan figürinler arasında görülen *Herme* ile birlikte betimlenmiş *ephebos* kompozisyonu, pişmiş toprak figürinler içerisinde pek çok farklı örnekle temsil edilmesinin yanı sıra Hellenistik Dönem'den itibaren mezar stelleri üzerinde de sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Mezar stelleri üzerinde erkek çocukları veya genç erkeklerin betimlendiği sahnelerde yer alan *Hermeler*; genellikle mezar sahibi olan çocuk ya da gencin *gymnasion* ve *palestrada* gördüğü bedensel ve entelektüel eğitimiyle ilişkilendirilmekte ya da ölen gencin ruhunu koruyan ve ona rehberlik eden tanrısal bir varlık olarak görülmektedir³⁸. Söz konusu kompozisyonun kullanıldığı figürinler de genellikle mezar kontekstleri içerisinde yer almaktadır³⁹. Bu tip figürinler istisnai olarak konut alanlarında da bulunmuştur⁴⁰. Bu çerçevede Kat. No. 8'de belirtilen, bir *Hermeye* sarılmış *ephebos* figürininin de – her ne kadar buluntu konteksti bilinmiyorsa da – belki de henüz *gymnasion* ve *palestradaki* eğitimini tamamlayamadan, hayatının baharında yaşama veda eden bir gencin mezar hediyesi olabileceği önerilebilir. Bu çerçevede *ephebos* figürünün yanında duran *Hermes Hermes* de söz konusu gencin *gymnasion* ya da *palestradaki* eğitimi ile ilgili olarak *Hermes Enagonios*'u ya da genç adamın ruhunu koruyacak ve

³⁷ *Hermelerin kökeni, kullanım alanları ve simgeledikleri düşünceler için* Bkz. L. Curtius, *Die antike Herme: eine mythologisch-kunstgeschichtliche Studie*, Leipzig, 1903, s. 7 vd.; H. Goldman, "The Origin of Greek Herm", *American Journal of Archaeology* 46/1, 1942, s. 58-68; N. Yıldırım, "Herakles Hermelerinin Anlamı ve Kullanımı", *Mediterranean Journal of Humanities*, Sayı: II/1, 2012, s. 229-237; U. Arınç, *Hellenistik Dönem Mezar Stellerindeki Hermes ve Herakles Hermeleri*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Denizli, 2015, s. 7-28.

³⁸ Mezar stelleri üzerindeki *Herme* betimleri ile ilgili görüşler için bkz. Ernst Pfuhl – Hans Möbius, *Die Ostgriechischen Grabreliefs*, Band I, von Zabern, Mainz am Rhein, 1977, s. 46 ve Arınç, s. 119-123.

³⁹ Mezar kontekstlerinde bulunan bu tip figürinler için bkz. Avaristo Breccia, *Terrecotte figurate greche e greco-egizie del Museo di Alessandria*, *Monuments de L'Egypte gréco-romain* II/1, Bergamo, 1930, Kat. No: 107, s. 36-37, Tav. R/1; Mollard-Besques, No: MYR 210, s. 121, Pl. 146-b, No: MYR 309, s. 134, Pl. 164-f, Gül Işın, *Patara Terrakotaları*, Ege Yayınları, İstanbul, 2007, Kat. No: 27-28, s. 55-58, Res. 32-33.

⁴⁰ Frank Rumscheid, *Die Figürlichen Terrakotten von Priene: Fundkontexte, Ikonographie und Funktion im Wohnhäusern und Heiligtümern im Licht antiker Parallelbefunde*, *Archäologische Forschungen* 22, Deutsches Archäologisches Institut, Wiesbaden, 2006, No: 261, s. 281, 490, Taf.110.

ona öteki dünyada eşlik edecek khthonik *Hermes'i* simgelediği söylenebilir⁴¹. Bununla birlikte söz konusu eserin buluntu kontekstinin bilinmiyor olması bu konuda daha fazla ve detaylı yorum yapılmasını engellemektedir.

Akhisar Arkeoloji Müzesi eserleri içerisinde yer alan hayvan figürinleri ve hayvan betimli oyuncaklar bir adet sığır figürünü ile iki adet hayvan şeklinde tekerlekli oyuncaktan meydana gelmektedir. Bunlardan sığır figürünü (Kat. No. 9; Resim 14) genel olarak doğal bir üslupta işlenmiş olmakla birlikte detayların gösterilmediği bir kalıptan üretilmiştir. Bu eserde sabana koşulan ehlileştirilmiş bir sığır tipi olan *zebunun* temsil edildiği düşünülmektedir. Ensesindeki hörgüç ile tanınan *zebu* Antik Dönem'deki tarım kültürüne vurgu yapan bir sembol olarak düşünülebilir. Antik Dönem'de günlük hayatı anlatan en erken metinlerden biri olan "İşler ve Günler"de Hesiodos, kardeşine verdiği öğütlerde sık sık iyi bir öküze sahip olmanın ve tarlaları sürmenin ne kadar önemli olduğunu tekrar eder⁴². Kuşkusuz Antik Dönem'de de tarım hayatı bir öneme sahiptir. Bu bağlamda öküz de verimliliği, bir öküze sahip olmak ise varlık ve saygınlığı temsil ediyor olmalıdır⁴³. Bu döneme ait farklı tanrısal varlıklarla ilişkilendirilen kült törenlerinde boğa başta olmak üzere büyükbaş hayvanların sıklıkla kurban edilmek üzere seçildiği de bilinmektedir⁴⁴. Kutsal alanlarda bulunan sığır figürinlerinin kurban edilen sığır türlerini temsil ettiklerini öne süren görüşler mevcuttur⁴⁵. Bunun yanı sıra mezar hediyesi olarak bulunan az miktarda sığır figürünü de mevcuttur⁴⁶. Akhisar Arkeoloji Müzesi'nde

⁴¹ Arınç, s. 19. Arınç çalışmasında, erkek çocukları ve genç erkeklerin mezar stellerinde görülen *Hermelerin* genellikle gymnasium ve palestradaki eğitim ile ilgili olması gerektiğini, buna karşın kadınlara ait stellerdeki *Hermelerin* khthonik bir anlamı olduğunu belirtmiştir: Ayrıca, Arınç s. 123. Bu görüşe genel olarak katılmakla birlikte özellikle gymnasium eğitimi yaşına henüz ulaşmamış küçük yaştaki erkek çocuklarına ait mezar kontekstlerinde yer alan *Hermelerin*, çocuğun gelecekteki bedensel ve entelektüel eğitim hayatını simgelemenin yanında khthonik ve öte dünyada ruhu kötücül güçlerden koruyucu bir işlevi olabileceğinin de göz önüne alınması gerektiğini düşünmekteyiz.

⁴² Hesiodos, *İşler ve Günler*, Çev: Furkan Akderin, Say Yayınları, İstanbul, 2012, 348, 405-407, 431-440, s. 29, 32, 34.

⁴³ Elçin Doğan-Gürbüz, *Klaros Kazılarında Bulunmuş Olan Pişmiş Toprak Figürinler ve Kültür Açısından Değerlendirilmeleri*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 2012, s. 205 - 206.

⁴⁴ Doğan-Gürbüz, s. 206, dipnot 1107.

⁴⁵ Kutsal alanlardaki sığır figürinlerinin anlamı ile ilgili tartışma için bkz. Doğan-Gürbüz, s. 206-208.

⁴⁶ Mollard-Besques, No: MYR 372, s. 147, Pl. 180-c.

korunmakta olan sığır figürininin buluntu konteksti bilinmediğinden söz konusu eserin kullanım amacı ve kullanımının arkasındaki düşünceleri belirlemek mümkün değildir.

Müze de korunmakta olan pişmiş toprak hayvan betimleri arasında iki adet tekerlekli oyuncak da mevcuttur. İncelenen oyunculardan ilki (Kat. No. 10; Resim 15) tekerleklerinden biri korunmuş olan bir horozdur. Horozun özellikle erkek çocuklarının dünyası ile ilgili khthonik bir hayvan olduğu bilinmektedir⁴⁷. Kat. No. 10'da tanıtılan horozun çizgisel stili, gözlerin büyük ve göz bebeklerinin belirgin ve çıkıntılı işlenişi ile birlikte ele alındığında söz konusu figürini benzer örnekler ışığında Roma İmparatorluk Dönemi'nin içlerine tarihlemek mümkün olmaktadır. Diğer figürin-oyuncak ise oldukça detaysız bir şekilde betimlenen ve eserin yüzeyindeki izlerden detayların boya ile verildiği anlaşılan kuş figürinidir (Kat.No.11; Resim 16). Kuşlar da genç kızlarla ve çocuklarla, özellikle de kız çocukları ile özdeşleştirilen figürlerdir⁴⁸.

4- Sonuç

Akhisar Arkeoloji Müzesi'nde bulunan ve döneminin teknik özelliklerini takip eden figürinler içerisinde tanrısal ve ölümlü figürler ile hayvan betimleri bulunmaktadır. Bu figürinler arasından en dikkat çeken eser envanter kayıtlarında buluntu yeri Gördes olarak geçen Eros ve Psykhe'nin birlikte betimlendiği figürin grubudur (Kat. No. 1; Resim 1-4). Bu figürin grubu gerek arkasında yer alan atölye işareti gerekse teknik, ikonografik ve stilistik özellikleri bakımından Efes ve Berlin Müzelerinde korunmakta olan iki örnekle yakın benzerlik göstermektedir⁴⁹. Yukarıda da ifade edildiği üzere söz konusu iki örneğin kesin olmamakla birlikte Ephesos'da olduğu düşünülen bir atölye tarafından üretildiği belirtilmektedir⁵⁰. Akhisar Arkeoloji Müzesi'nde bulunan Eros ve Psykhe grubunun da oldukça özenli bir üretim yaptığı anlaşılan bu atölyenin bir ürünü olduğu kabul edilebilir. Bu bağlamda, söz konusu figürinin buluntu yeri envanter kayıtlarında yazdığı şekilde Gördes ise, bu eser üretildiği atölyeden -belki de Ephesos'tan- Gördes'in

⁴⁷ Stephanie Huysecom, "Terres cuites animales dans les nécropoles grecques archaïques et classiques du bassin méditerranéen", Ed. Brigitte Gratiën, Arthur Muller, Dominique Parayre, *Figurines Animales des Mondes Anciens, Anthropozoologica* 38/2, Paris, 2003, s. 98.

⁴⁸ Huysecom, s. 98.

⁴⁹ Lang-Auinger, s. 363-375.

⁵⁰ Lang-Auinger, s. 368, 375

mirasçısı olduğu Gordos kentine getirilmiş olabilir; ya da ana atölyeden satın alınan bir kalıp ile yerel atölyede üretilmiş olabilir. Bununla birlikte bu eserin bilimsel bir kazı buluntusu olmaması, söz konusu eserin buluntu yerinin Gördes olduğu konusunda da şüphe yaratmaktadır.

Eros ve Psykhe dışında Akhisar Arkeoloji Müzesi'nde bulunan diğer tanrısal figürler farklı tanrıçalara ait betimlerden oluşmaktadır. Bunlardan yalnızca biri, Kat. No. 3'de tanıtılan Venus Genetrix tipindeki figürün taşıdığı porte özellikleri ve genel kompozisyon olarak bir ölümlüyü de temsil ediyor olabilir (Resim 6-7). Bununla birlikte genel kompozisyonu bakımından bu eser tanrısal betimler içerisinde değerlendirilmiştir. Çalışma kapsamında değerlendirilen ölümlü figürler ve hayvan figürlerinin ise Hellenistik ve Roma dönemlerinin bilinen tiplerini takip ettikleri görülmekte olup figürinler arasında belirli bir grubun öne çıkması söz konusu değildir. Akhisar Arkeoloji Müzesi'ndeki figürinlerin buluntu kontekstlerinin bilinmiyor olması bu eserlerin kullanımı ile ilgili daha ayrıntılı yorum yapılmasını büyük ölçüde engellemektedir.

KATALOG

Katalog No: 1 Eros ve Psykhe (Resim 1-4)

Env. No: 7865

Buluntu Yeri: Gördes/ Çağlayan Mahallesi

Müze Geliş Şekli/Tarihi: Bilinmiyor/09.12.1992

Yükseklik: 32,2 cm. **Genişlik (maksimum):** 15 cm.

Kil ve astar: İnce mikalı, kırmızımsı sarı kil, 5YR 6/6. Yüzeyde yoğun beyaz astar kalıntısı görülmektedir. Ten kısımlarında soluk sarı, Psykhe'nin göğsünde yer alan süste ise kırmızı boya izleri görülebilmektedir.

Teknik: Oldukça özenli bir işçilikle çift kalıp ile üretilmiştir. Eros'un başı, ayrıca her iki figürün kolları ve kanatları ayrı kalıplarla şekillendirilerek gövdeye sonradan eklenmiştir. Psykhe'nin gövdesinin arka kısmında yuvarlak bir buhar deliği mevcuttur. Arka kısımda, Eros'un sol üst bacağı üzerinde Π ve A harflerinden oluşan monograma ait izler görülebilmektedir.

Buluntu Durumu: Psykhe'nin başı ve kanatlarından biri kırık ve eksiktir. Eros'un kanatlarının uçlarında kırıklar görülmektedir.

Tanım: Yuvarlak, alçak bir kaide üzerinde, birbirine sarılmış bir şekilde ayakta duran Eros ve Psykhe. Çıplak genç Eros figürünün vücut ağırlığı sağ bacak üzerinde olup serbest sol bacak öne doğru

adım atar vaziyette betimlenmiştir. Yuvarlak bir yüze sahip olan Eros'un saçları, alnı ve yüzü çevreleyen kısımda kıvrıkcık bukleler halinde ve oldukça detaylı bir şekilde işlenmiştir. Bukleler alnın ortasına gelen kısımda küçük bir düğüm şeklini almıştır. Bu düğümün hemen arkasından enseye doğru üzerinde süs olarak yedi küçük yuvarlak kabartının yer aldığı dikey bir bant uzanmaktadır. Yüzü çevreleyen buklelerin hemen arkasında, iki kulak arasında uzanan yatay bir örgü mevcuttur. Saç detayları, başın yan ve arka kısımlarında iki boyutlu olarak basit çizgiler halinde işlenmiştir. Kaş kemerleri keskin, her iki göz kapağı belirgin, ağız küçük, dudaklar dolgunudur. Figür, gövdenin üst kısmını çapraz geçen ve kalça üzerinde iki yuvarlak süs ile sonlanan bir vücut takısı, her iki bileğinde birer bilezik, sağ üst kolunda bir pazubent ve sol bacağına pazubent benzeri bir takı taşımaktadır. Eros ayrıca süslü sandaletler giymiştir. Kanatlarındaki tüylerin doğal bir şekilde işlendiği görülmektedir. Psykhe'nin gövdesinin ağırlığı ise sol bacağına, serbest sağ bacak dizden hafifçe kıvrılmıştır. Figürün gövdesinin üst kısmı çıplaktır, kalça etrafına sarılan ve bileklere kadar inen himation kasık hizasında düğüm yapılmış olup kumaşın fazlası kıvrımlar halinde aşağı düşmektedir. Gövde üzerinde Eros'un kine benzeyen ancak daha zengin ve iki göğsün ortasında büyük yuvarlak bir süs eklenen bir vücut takısı taşımaktadır. Figür ayrıca Eros gibi her iki kolunda bilezik, sol kolunda pazubent ve boynunda yuvarlak boncuklardan oluşmuş bir kolye ile sol elinin yüzük parmağında bir yüzük taşımaktadır. Korunmuş tek kanadında Eros'un kanadından farklı olarak tüylerin doğal bir şekilde işlenmediği, bunun yerine her birinin ucuna yuvarlak bir süs yerleştirilmiş üç düz katmanın betimlendiği görülmektedir.

Benzer Örnekler: Biri Ephesos'ta bulunmuş olan, diğeri ise Kyme'de bulunduğu dair bir not ile bugün Berlin Antikensammlung'da yer almakta olan iki yakın benzer örnek için bkz. Lang-Auinger, s. 363-375, Taf. 30-32.

Tarih: İÖ 1. Yüzyıl

Katalog No: 2 Aphrodite (Resim 5)

Env. No: 10191

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Müze Geliş Şekli/Tarihi: Satın Alma/06.04.2009

Yükseklik: 27,6 cm. **Genişlik (maksimum):** 7,1 cm.

Kil ve astar: Mikalı, kırmızımsı sarı kil, 7,5YR 8/6. Yüzeyde az miktarda beyaz astar kalıntısı mevcuttur.

Teknik: Çift kalıp ile üretilmiştir. Baş ayrı kalıpla şekillendirilerek gövde ile birleştirilmiştir. Aynı şekilde başın arkasından sırta doğru inen geniş kurdele/süs de sonradan eklenmiştir. Arka kısımda yuvarlak bir buhar deliği mevcuttur.

Buluntu Durumu: Yüzeyde, özellikle de yüzün ve boynun sol yan kısmında yoğunlukla izlenen siyah izler eserin ateşe maruz kalmış olabileceğini işaret etmektedir. Sol kol dirsekten itibaren kırık ve eksiktir, yüzeyin yer yer aşınmış olduğu görülür.

Tanım: Heyl Aphroditesi tipinde Aphrodite figürünü. Bu tip Aphrodite figürleri ayakta ve yarı çıplak olarak betimlenmektedir. Figürün vücudu tam bir S profil sergilemektedir. Ağırlık sağ bacak üzerinde olup sol bacak dizden kıvrılarak sol topuk hafifçe kaldırılmıştır. Sağ kol dirsekten kıvrılmış olarak göğüs üzerine yerleştirilmiştir, sağ el göğüslerin üzerinden aşağı kayarak göğsü açıkta bırakmış olan giysinin ucunu yakalamıştır. Sol kol dirsekten kıvrılmış olarak öne ve hafifçe yukarı doğru kaldırılmıştır. Üst kısmı omuzlardan kayarak göğüs hizasına kadar inmiş olan giysinin alt kısmı bileklere kadar uzanmaktadır. Kumaşın sol kısmı, sol baldırı açıkta bırakacak şekilde sol diz üzerinde toplanmıştır. Vücut ve kumaş detayları gövdenin hareketini oldukça iyi yansıtmaktadır. Baş Heyl Aphroditesi'nden farklı olarak cepheden, hafifçe sağa doğru eğilmiş olarak betimlenmiştir. Saçlar ortadan ikiye ayrılarak başın tam tepesinde iki kısımlı süslü bir topuz içerisinde toplanmıştır. Bu süslü topuzun altında oldukça kalın bir kurdelenin uçları omuzlara kadar inmektedir. Yüz oval, kaş kemerleri belirgin, burun düz, ağız küçük ve kapalıdır. Yüzey aşınmış olduğundan saç ve yüz detayları net olarak görülememektedir. Sol üst kol üzerinde yuvarlak bir pazubent mevcuttur. Figürün sandalet giymiştir. Sandalet detayları sol ayak üzerinde görülebilmektedir.

Benzer Örnekler: Berlin Müzesi'nde yer almakta olan en yakın benzer örnek için bkz. Zimmer, Kat. No: 50, s. 95-96. Louvre Müzesi'nde bulunan aynı tipte örnekler için bkz. Mollard-Besques, Env. No: LY 1609 ve Bo 71, s. 28, Pl. 30-d ve f.

Tarih: İÖ 2. Yüzyıl

Katalog No:3 Aphrodite/Venus Genetrix-Faustina?(Resim 6-7)

Env. No: 9612

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Müze Geliş Şekli/Tarihi: Müsadere/23.01.2008

Yükseklik: 28,1 cm. **Genişlik (maksimum):** 8 cm.

Kil: İnce mikalı, kırmızımsı sarı kil, 5YR 7/8.

Teknik: Çift kalıp ile üretilmiştir. Kollar ayrı kalıplardan çekilerek gövdeye sonradan eklenmiştir. Figürinin arkası düzdür. Herhangi bir yüzey uygulaması görülmemektedir.

Buluntu Durumu: Çok parçalı olarak ele geçmiş, restore edilmiştir.

Tanım: Dörtgen bir kaide üzerinde ayakta duran, giyimli, Genetrix tipinde Aphrodite/Venus ya da Aphrodite/Venus Genetrix pozunda kadın figürünü. Ağırlık sağ bacakta olup serbest sol bacak dizden hafifçe bükülmüştür. Kollar Aphrodite/Venus Genetrix tipinin duruşunu takip etmektedir. Ancak ne sol elde elma vardır ne de sağ el mantonun ucunu tutmaktadır. İnce bir khiton ile ayakların üzerine kadar inen ve üst kenarı burularak iki göğsün arasından verev bir şekilde geçirilmiş olan bir himation giymiştir. Himationun altından ayak uçları görülmektedir. Kumaş kıvrımları oldukça mekanik işlenmiştir. Baş hafifçe sağa dönüktür. Yüz yuvarlak, kaş kemerleri belirgin olup kaşların uç kısımları aşağı doğru sarkıtılmıştır. Gözler iri, göz kapakları iki ince çizgi halinde işlenmiştir, göz bebekleri belirtilmiştir. Burun düz, ağız oldukça küçük ve kapalıdır. Saçlar kulakları da kapatacak ve yüz çevresinde kıvrımlar oluşturacak şekilde ensede bir topuzun içerisinde toplanmıştır. Figürün üzerinde durduğu dikdörtgen kaidenin kenarları profilidir.

Benzer Örnekler: Özgan, s. 250-251, Res. 267 (baş - portre özellikleri bakımından).

Tarih: İS 2. yüzyılın sonu

Katalog No: 4 Tykhe (Resim 8)

Env. No: 7043

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Müze Geliş Şekli/Tarihi: Müsadere/17.11.1965

Yükseklik: 19,9 cm. **Genişlik (maksimum):** 6,2 cm.

Kil ve astar: Mikalı, açık kırmızı kil, 2,5YR 7/6. Yüzeyde yoğun beyaz astar izi görülmektedir.

Teknik: Çift kalıp ile üretilmiştir. Oldukça detaylı bir kalıptan çıkmıştır. Giysi kıvrımları arka kısımda stilize olarak işlenmiştir. Arkada ayrıca yuvarlak bir buhar deliği de mevcuttur.

Buluntu Durumu: Eser eksiksiz ve sağlamdır.

Tanım: Ayakta, giyimli, sol kolu üzerinde bir *cornucopia* taşıyan Tykhe figürünü. Gövde cepheden belirtilmiştir, ağırlık sol ayak üzerinde olup serbest olan sağ bacağın dizden hafifçe kıvrıldığı görülmektedir. Sol kol üzerine yerleştirilmiş olan *cornucopianın* üst kısmında meyveler yer almaktadır. Sağ kol ise aşağı doğru uzatılmış olup dümen küreği tutmaktadır. İnce kıvrımlara sahip V yakalı bir

khiton üzerine sırtını ve kollarını örten bir himation giymiştir. Himationun fazla kumaşı kalçanın etrafından sarılarak sol kol üzerinden, *cornucopianın* hemen altından aşağı doğru sarkıtılmıştır. Yüz oval, burun uzun ve sivri, göz kapakları oldukça belirgin, ağız kapalı, yüz ifadesi ciddidir. Saçlar önde ortadan ikiye ayrılmış olarak kulaklara doğru düz bir şekilde indirilmiş, başın üzerinde ise kavun dilimleri oluşturacak şekilde arkada bir topuz içerisinde toplanmıştır. Bazı saç tutamlarının kulakların altından lüleler halinde sarktığı görülür. Figürün üzerinde durduğu önü dörtgen, arka kısmı oval profilli kaidenin ön yüzünde kabartma olarak belirtilmiş olan dört adet figür bulunmaktadır. Her ne kadar bu figürlerin detayları net değilse de bunların dans eden Eroslar olduğu söylenebilir. En soldaki figür elinde tef benzeri yuvarlak bir obje tutmaktadır. Ortadaki iki figürün arasında ise lyra benzeri bir obje seçilebilmektedir. En sağdaki figürün elinde ise mask benzeri bir obje olduğu anlaşılmaktadır.

Benzer Örnekler: Baş özellikleri bakımından Besques, No: D 942, s. 139, Pl. 176-b; Saç şekli bakımından Dorothy Burr-Thompson, *Troy The Terracotta Figurines of the Hellenistic Period, Supp. Monograph 3*, Princeton University Press, Princeton, 1963, No: 252-255, s. 134-135, Pl. LI.

Tarih: Geç Hellenistik Dönem

Katalog No: 5 Giyimli – Tanagra tipinde kadın (Resim 9)

Env. No: 7042

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Müze Geliş Şekli/Tarihi: Müsadere / 17.11.1965

Yükseklik: 18,1 cm. **Genişlik (maksimum):** 5,2 cm.

Kil ve astar: Mikalı pembe kil, 5YR 8/4. Yüzeyde çok az miktarda beyaz astar izi mevcuttur.

Teknik: Çift kalıp ile üretilmiştir. Arka kısmı işlenmemiştir, dikine oval bir buhar deliği mevcuttur.

Buluntu Durumu: Eser eksiksiz ve sağlamdır.

Tanım: Ayakta, giyimli, Tanagra tipinde kadın figürünü. Ağırlık sol bacak üzerinde olup, serbest olan sağ bacak hafifçe dizden bükülmüştür. Sağ kol dirsekten kıvrılmış, sağ el örtünün altında bel üzerine konmuştur. Sol kol vücudun yanında aşağı doğru bırakılmıştır, sol el himationun fazla kumaşını tutmaktadır. Khiton üzerine başı ve boynu örten bir himation giymiştir. Himation dizlerin hemen altına kadar inmekte olup altında khitonun etek uçları görülmektedir. Başın üst kısmında saçlar himationun üst kısmını

hafifçe yukarı kaldırmıştır. Yüz oval, kaş kemerleri belirgindir, her iki göz kapağı işlenmiştir, burun düz ve sivri, ağız küçük ve hafif aralıktır.

Benzer Örnekler: Genel duruş ve giysi işlenişi bakımından: Kleiner, s. 124, Lev. 11a; Mollard-Besques, No: Bo 31(Myrina), s. 94, Pl. 111-a; Gloria S. Merker, *Corinth XXVIII/4: The Sanctuary of Demeter and Kore Terracotta Figurines of the Classical Hellenistic and Roman Periods*, The American School of Classical Studies at Athens, Princeton, 2000, No: H 110, s. 144-145, 215, Pl. 34; Burn ve Higgins, No: 2490, s.172, Pl. 81; Rumscheid, No: 92, s. 231, 436, Taf. 38. Baş ve yüz işlenişi bakımından: Mollard-Besques, No: Myrina 914, s. 175, Pl. 211-d; Besques, No: D 544, s. 192, Pl. 117-c; Merker, No: H196, s. 161, 165, 225, Pl. 41; Burn ve Higgins, No: 2108, s. 61, Pl. 19.

Tarih: İÖ 3. Yüzyıl

Katalog No: 6 Giyimli – Tanagra tipinde kadın (Resim 10)

Env. No: 3700

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Müze Geliş Şekli/Tarihi: Bilinmiyor

Yükseklik: 14,4 cm. **Genişlik (maksimum):** 4,9 cm.

Kil: Geniş gözenekli, mikalı ve taşçıklı pembe kil, 7,5YR 8/4.

Teknik: Çift kalıp ile üretilmiştir. Arka kısmı işlenmemiştir, küçük yuvarlak bir buhar deliği mevcuttur.

Buluntu Durumu: Parçalı olarak ele geçmiş olup restore edilmiştir. Yüzey oldukça aşınmıştır, detaylar görülememektedir. Herhangi bir yüzey uygulaması korunmamıştır.

Tanım: Dörtgen, yüksek bir kaide üzerinde ayakta duran, giyimli, kadın figürünü. Ağırlık sağ bacak üzerindedir, serbest olan sol bacak hafifçe dizden bükülmüştür. Kolların her ikisi de giysinin altında kalmış olup vücudun yanında serbest bırakılmıştır, sağ el giysinin fazla kumaşını tutar vaziyettedir. Khiton üzerine başı da örten bir himation giymiştir. Himationun kumaşı dizlerin hemen altına kadar inmekte olup altında khitonun etek uçları görülebilmektedir. Kumaş kıvrımları doğal ve vücudun pozisyonuna uygun ancak yüzeysel bir şekilde işlenmiştir. Başın üst kısmında saçların bir kısmı himationun altından çıkmaktadır. Yüz ovaldir, yüz detayları belirsizdir.

Benzer Örnekler: Mollard-Besques, No: Myrina 1197, s. 115, Pl. 139-b; Besques, No: D 618, s. 103, Pl. 129-f; Paula G. Leyenaar-Plaisier, *Les Terres Cuites Grecques et Romaines. Catalogue de la Collection du Musée National des Antiquités à Leiden*, Rijksmuseum van Oudheden te Leiden, Leiden, 1979, No: 1162, s. 462, Pl. 161; Kleiner, s. 114, Taf.

24; Burn ve Higgins, No: 2173, s. 82, Pl. 32, No: 2865, s. 260-261, Pl. 141; Işın, KN 6, s. 23, Res. 11.

Tarih: Geç Hellenistik Dönem

Katalog No: 7 Üç ayak (tripod) üzerinde oturan kadın (Resim 11)

Env. No: 7795

Buluntu Yeri: Gördes/ Çağlayan Mahallesi

Müze Geliş Şekli/Tarihi: Çağlayan Köyü Kurtarma Kazısı/09.12.1992

Yükseklik: 14 cm. **Genişlik:** 4,3 cm.

Kil ve astar: Bol mikalı kırmızımsı sarı kil, 7,5YR 7/6. Yüzeyde az miktarda beyaz astar izi görülebilmektedir.

Teknik: Çift kalıp ile üretilmiştir. Arka kısmı düzdür, küçük yuvarlak bir buhar deliği mevcuttur.

Buluntu Durumu: Eser eksiksiz ve sağlamdır.

Tanım: Yuvarlak bir kaide üzerinde duran üç ayaklı kazan (tripod) üzerine oturmuş kadın figürünü. Tripod üzerinde oturur vaziyetteki figürün sol bacağı dizden bükülerek sol ayak sağ bacağın(?) üzerine konmuştur. Sağ bacak işlenmediği için tam pozisyonu anlaşılmamaktadır. Sağ kol vücudun yanında aşağı doğru serbest bırakılmıştır, sol kol ise dirsekten bükülerek gövdenin üzerine doğru kaldırılmıştır, sol el sol göğsün üzerine yerleştirilmiştir. Kompozisyonun genelinde hareketin işlenişi ve oranlar ile ilgili hatalar bulunmaktadır. Figür çıplaktır, göğüsler küçük, göbek deliği belli belirsiz görülebilmektedir. Kalın kumaştan bir himation/mantonun, başı ve gövdenin arka tarafını örttüğü anlaşılmaktadır. Yüz ovaldir, yüz hatları siliktir.

Tarih: Hellenistik Dönem (?)

Katalog No: 8 Hermeye sarılmış ephebos figürünü (Resim 12-13)

Env. No: 5514

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Müze Geliş Şekli/Tarihi: Satın Alma

Yükseklik: 14,5 cm. **Genişlik (maksimum):** 4,8 cm. – 7,1 cm(kaide)

Kil ve astar: Gözenekli, pembe kil, 5YR 8/4. Yüzeyde çok az beyaz astar izi mevcuttur.

Teknik: Çift kalıp ile üretilmiştir. Arka kısmı düzdür, küçük yuvarlak bir buhar deliği mevcuttur. Arkada, kaide kısmında ΔIO harflerinden oluşan koroplast/atölye imzası görülmektedir.

Buluntu Durumu: Eser eksiksiz ve sağlamdır.

Tanım: Dörtgen bir kaide üzerinde bir *Hermeye* sarılmış olarak ayakta duran yarı çıplak ephebos figürünü. Figürün vücudu hafif bir S profili sergilemektedir. Sol ayak hafifçe öne atılmıştır. Sol kol görülmemektedir ancak sol el karnın hemen altında cinsel organı açıkta bırakarak vücudun alt kısmını örten örtüyü tutar vaziyette betimlenmiştir. Sağ kol vücudun solunda duran *Hermeye* doğru uzanmıştır, sağ el *Herminin* çenesini tutmaktadır. Figürün başında alnın üzerinde yuvarlak bir süsü olan bir çelenk bulunmaktadır. Tacın altından saçlar kulakları da kapatacak şekilde boyna doğru inmektedir. Saç detayları işlenmemiştir. Yüz ovaldır, yüz detayları siliktir buna karşın burnun geniş, ağzın küçük olduğu seçilebilmektedir. *Herme* hem alt hem de üst kısmı profilli, yüksek bir kaide üzerinde durmaktadır. Baş Arkaistik stildeki *Hermelerde* alışlageldiği üzere uzun saçlı ve sakallıdır, başın üzerinde bir polos mevcuttur. *Herme* kaidesi üzerinde cinsel organ belirtilmemiştir.

Benzer Örnekler: Tematik (*Herme* ile çocuk birlikteliği): Breccia, Kat. No: 107, s. 36-37, Tav. R/1; Mollard-Besques, No: MYR 210, s. 121, Pl. 146-b, No: MYR 309, s. 134, Pl. 164-f; Rumscheid, No: 261, s. 281, 490, Taf.110; Işın, Kat. No: 27-28, s. 55-58, Res. 32-33. Yüz ve saç özellikleri bakımından: Mollard-Besques, No: Bo 51, MYR 275, LY 1602, s. 122-123, Pl. 148 d-e-f; No: MYRINA 1560, s. 187, Pl. 223-d; Eva Töpferwein, *Terrakotten von Pergamon, Pergamenische Forschungen 3*, Deutsches Archäologisches Institut, Berlin, 1976, Kat. No: 404, s. 91, Taf.59.

Tarih: Geç Hellenistik Dönem

Katalog No: 9 Zebu (Resim 14)

Env. No: 1969

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Müzeye Geliş Şekli/Tarihi: Bilinmiyor

Yükseklik (maksimum): 8,6 cm. **Genişlik:** 11 cm.

Kil: Geniş gözenekli, mikalı ve taşçıklı, açık bejimsi pembe kil, 7,5YR 8/4.

Teknik: Çift kalıp ile üretilmiştir. Kalıbın bir tanesi düzdür, bir yanı işlenmemiştir. İşlenmemiş olan kısımda yuvarlak bir buhar deliği bulunmaktadır. Genel olarak detaylar belirtilmemiştir.

Buluntu Durumu: Herhangi bir yüzey uygulaması korunmamıştır. Boynuzlardan biri kırık ve eksiktir.

Tanım: Dörtgen alçak bir kaide üzerinde, ayakta, hareketsiz bir şekilde duran büyükbaş hayvan/zebu figürünü. Gerdan, boynun hemen arkasındaki hörgüç ve cinsel organ belirtilmiştir. Boynuzlar

çok belirgin olmamakla birlikte işlenmiştir. Kuyruk kabartma bir düz çizgi şeklinde yere kadar inmektedir. Genel olarak doğal bir üsluba sahiptir.

Benzer Örnekler: Mollard-Besques, No: MYR 372, 147, Pl. 180-c.

Tarih: Hellenistik Dönem (?)

Katalog No: 10 Horoz şeklinde oyuncak (Resim 15)

Env. No: 5315

Buluntu Yeri: Turgutlu/Sinirli Mahallesi'nde bir tarladan

Müze Geliş Şekli/Tarihi: Ahmet Düzyel ve Hüseyin Yılmaz tarafından teslim edilmiştir.

Yükseklik (maksimum): 9,4 cm. **Genişlik:** 11,2 cm. **Tekerlek çap:** 4,7 cm.

Kil: İnce mikalı, açık kırmızı kil, 2,5YR 7/6.

Teknik: Çift kalıp ile üretilmiştir. Horozun göğsünde görülen ve oyuncuğu yürütmeye yarayan küçük kulp sonradan eklenmiştir.

Buluntu Durumu: Yüzeyde herhangi bir uygulama görülmemektedir. Gaganın ucunda ufak bir kırık mevcuttur. Tekerleklerden yalnızca biri korunmuştur.

Tanım: Horoz figürünü şeklinde tekerlekli oyuncak. Horozun başı vücuduna oranla büyük işlenmiştir. Gözler iri, göz kapakları ve göz bebekleri belirgindir. Hayvanın göğüs kısmında oyuncuğu yürütmek için ip veya tel takılan küçük bir delikli kulp bulunmaktadır. Kanatların ortasında her iki yanda tekerlekleri döndüren milin geçmesi için 0,7 cm çapında iki delik mevcut. Kanatların üzerinde tüylerin noktalar ve stilize çizgiler halinde işlendiği görülmektedir. İbik ve kuyruk oldukça kalın ve stilize çizgiler ile belirtilmiştir. Tekerlek üzerindeki aksam genel hatlarıyla kabaca belirtilmiştir.

Benzer Örnekler: Clairève Grandjouan, *The Athenian Agora VI: Terracottas and Plastic Lamps of the Roman Period*, American School of Classical Studies at Athens, Princeton, 1961, No: 818, s. 68, Pl. 20 (Göz işlenişi bakımından), No: 826, s. 68, Pl. 20; Mollard-Besques, No: MYR 380, s. 148, Pl. 182-a.

Tarih: İS 2. – 3. yüzyıllar

Katalog No: 11 Kuş şeklinde oyuncak (Resim 16)

Env. No: 1066

Buluntu Yeri: Selendi/Kara Selendi Mahallesi

Müze Geliş Şekli/Tarihi: Satın Alma/26.03.1965

Yükseklik (maksimum): 9 cm. **Genişlik:** 15,3 cm.

Kil ve astar: Bol mikalı, kırmızımsı sarı kil, 5YR 7/6. Yüzeyde beyaz astar izleri görülmektedir. Göz konturlarını belirleyen koyu renk boya kalıntıları sol göz üzerinde korunmuştur. Boyunda ise mavi boya ile yapılmış düz bir çizgi görülmektedir.

Teknik: Çift kalıp ile üretilmiştir.

Bulut Durumu: Eser sağlamdır.

Tanım: Kuş figürünü şeklinde tekerlekli oyuncak. Detaylar plastik olarak işlenmemiştir, boya ile verildikleri anlaşılmaktadır. Kanatların yalnızca konturları belirgindir, kuyruk köşeli bir şekilde betimlenmiş, gövde üzerinde tüy detayları işlenmemiştir. Kanatların ortasında her iki yanda tekerlekleri döndüren milin geçmesi için 1,4 cm çapında iki delik mevcuttur. Göğüs kısmında oyuncağı yürütmek için ip veya tel takılan küçük bir kulp bulunmaktadır.

Benzer Örnekler: Burn ve Higgins, No: 2857, s. 255, Pl. 139; Leyenaar-Plaisier, No: 1440, s. 497, Pl. 183; Sven Kielau, *Terrakotten aus Pergamon. Tonfiguren aus Wohnhäusern der Stadtgrabung*, Westfälischen Wilhelms-Universität, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Münster, 2009, No: 1040, s. 246, Taf. 100B.

Tarih: Hellenistik Dönem.

KAYNAKLAR

ARINÇ, U. (2015), *Hellenistik Dönem Mezar Stellerindeki Hermes ve Herakles Hermeleri*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Denizli.

BALDIRAN, A. (2003), "Stratonikeia'dan Birkaç Pişmiş Toprak Heykelcik", *III. Uluslararası Pişmiş Toprak Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Eskişehir, ss. 158-165.

BELL, M. (1993), "Tanagras and the Idea of Type", *Harvard University Art Museums Bulletin*, No: 1, ss. 39-53.

BESQUES, S. (1972), *Musée National du Louvre Catalogue Raisoné des Figurines et Reliefs en Terre Cuite Grecques, Etrusques et Romaines. III Epoques hellénistique et romaine - Grèce et Asie Mineure*, Editions des Musées Nationaux, Paris.

BIEBER, M. (1961), *The Sculpture of Hellenistic Age*, Columbia University Press, New York.

BIEBER, M. (1977), *Ancient Copies*, New York University Press, New York.

BOATWRIGHT, M. T. (2003), "Faustina the Younger, 'Mater Castrorum'", Ed. R. Frei-Stolba, A. Bielman, O. Bianchi, *Les femmes antiques entre sphère privée et sphère public - Actes du Diplômes*

d'Etudes Avancées, Universités de Lausanne et Neuchâtel 2000-2002, Bern, ss. 249-268.

BRECCIÀ, A. (1930), *Terrecotte figurate greche e greco-egizie del Museo di Alessandria, Monuments de L'Egypte gréco-romain II/1*, Bergamo.

BROUCKE, P.B.F.J. (1994), "Tyche and the Fortune of Cities in the Greek and Roman World", Ed. S.B. Matheson, *Yale University Art Gallery Bulletin, An Obsession with Fortune: Tykhe in Greek and Roman Art*, ss. 34-49.

BURN, L. ve R. HIGGINS (2001), *Catalogue of Greek Terracottas in the British Museum, Volume III*, The Trustees of The British Museum, London.

BURR, D. (1934), *Terracottas from Myrina in the Museum of Fine Arts, Boston*, Vienna.

BURR-THOMPSON, D. (1963), *Troy The Terracotta Figurines of the Hellenistic Period, Supp. Monograph 3*, Princeton University Press, Princeton.

BURR-THOMPSON, D. (1966), "The Origin of Tanagras", *American Journal of Archaeology* 70/1, ss. 51-63.

CURTİUS, L. (1903), *Die antike Herme: eine mythologisch-kunstgeschichtliche Studie*, Leipzig.

DOĞAN-GÜRBÜZER, E. (2012), *Klaros Kazılarında Bulunmuş Olan Pişmiş Toprak Figürinler ve Kültler Açısından Değerlendirilmeleri*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir.

FITTSCHEN, K. (1982), *Die Bildnistypen der Faustina minor und die Fecunditas Augustae -Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften in Göttingen. Folge 3, Philologisch-historische Klasse 126*, Göttingen.

GOLDMAN, H. (1942), "The Origin of Greek Herm", *American Journal of Archaeology* 46/1, ss. 58-68.

GRANDJOUAN, C. (1961), *The Athenian Agora VI: Terracottas and Plastic Lamps of the Roman Period*, American School of Classical Studies at Athens, Princeton.

GREIFENHAGEN, A. (1962), *CVA Germany 22*, München.

GROSS, W. H. (1962), *Iulia Augusta. Untersuchungen zur Grundlegung einer Livia-Ikonographie, Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften in Göttingen, Philologisch-historische Klasse 3. 52*, Göttingen.

HEMELRIJK, E.A. (2012), "Fictive Motherhood and Female Authority in Roman Cities", *EuGeStA-Revue sur le genre dans l'Antiquité*, No: 2, ss. 201-220.

HESIODOS (2012), *İşler ve Günler*, Çev: Furkan Akderin, Say Yayınları, İstanbul.

HUYSECOM, S. (2003), "Terres cuites animales dans les nécropoles grecques archaïques et classiques du bassin méditerranéen", Ed. Brigitte Gratien, Arthur Muller, Dominique Parayre, *Figurines Animales des Mondes Anciens, Anthropozoologica* 38/2, Paris, ss. 91-103.

IŞIN, G. (2007), *Patara Terrakotaları*, Ege Yayınları, İstanbul.

KENT-HILL, D. (1968/69), "Venus in the Roman East", *The Journal of the Walters Art Gallery*, Sayı: 31/32, ss. 6-12.

KIELAU, S. (2009), *Terrakotten aus Pergamon. Tonfiguren aus Wohnhäusern der Stadtgrabung*, Westfälischen Wilhelms-Universität, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Münster.

KLEINER, G. (1984), *Tanagrafiguren: Untersuchungen zur hellenistischen Kunst und Geschichte*, *Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts* 15, Berlin – New York.

KRUSEI, H.-J. (1975), *Römische weibliche Gewandstatuen des zweiten Jahrhunderts n. Chr.*, Göttingen.

LANG-AUINGER, C. (1999), "Die Terrakottagruppe Eros und Psyche aus dem Hanghaus in Ephesos und das Gegenstück aus Berlin – Beide aus derselben Werkstatt?", *Istanbuler Mitteilungen* 49, ss. 363-375.

LAUMONIER, A. (1956), *Exploration Archéologique de Délos XXIII, Les Figurines de Terre Cuite*, De Boccard, Paris.

LEYENAAR-PLAISIER, P.G. (1979), *Les Terres Cuites Grecques et Romaines. Catalogue de la Collection du Musée National des Antiquités à Leiden*, Rijksmuseum van Oudheden te Leiden, Leiden.

MERKER, G.S. (2000), *Corinth XXVIII/4: The Sanctuary of Demeter and Kore Terracotta Figurines of the Classical Hellenistic and Roman Periods*, The American School of Classical Studies at Athens, Princeton.

MESKELL, L. ve C. NAKAMURA (2006), "Çatalhöyük Figürinleri" Ed. Mine Haydaroğlu, *Topraktan Sonsuzluğa Çatalhöyük, Sergi Kataloğu*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, ss. 109-113.

MOLLARD-BESQUES, S. (1963), *Musée National du Louvre Catalogue Raisonné des Figurines et Reliefs en Terre Cuite Grecques, Etrusques et Romaines. II Myrina*, Editions des Musées Nationaux, Paris.

ÖZGAN, R. (2013), *Roma Portre Sanatı II*, Ege Yayınları, İstanbul.

PAPALEXANDROU, N. (2008), "Boiotian Tripods: The Tenacity of a Panhellenic Symbol in a Regional Context", *Hesperia: The Journal of the American School of Classical Studies at Athens*, Vol. 77/2, ss. 251-282.

PFUHL E. ve H. MÖBIUS (1977), *Die Ostgriechischen Grabreliefs*, Band I, von Zabern, Mainz am Rhein.

RUMSCHEID, F. (2006), *Die Figürlichen Terrakotten von Priene: Fundkontexte, Ikonographie und Funktion im Wohnhäusern und Heiligtümern im Licht antiker Parallelbefunde*, *Archäologische Forschungen 22*, Deutsches Archäologisches Institut, Wiesbaden.

TÖPPERWEIN, E. (1976), *Terrakotten von Pergamon*, *Pergamenische Forschungen 3*, Deutsches Archäologisches Institut, Berlin.

YILDIRIM, N. (2012), "Herakles Hermelerinin Anlamı ve Kullanımı", *Mediterranean Journal of Humanities*, Sayı: II/1, ss. 229-237.

YILDIZ, V. (2016), "Akhisar Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Unguentariumlar", *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 14, Sayı 1, s. 1-24.

YILDIZ, V. (2016), "Akhisar Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Bir Grup Roma Seramiği", *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 14, Sayı 3, s. 252-273.

YOUNG, D.C. (2004), *A Brief History of the Olympic Games*, Blackwell, Oxford.

ZIMMER, G. (1998), "Tonfigur der Aphrodite", Hrsg. Brigitte Knittlmayer und Wolf-Dieter Heilmeyer, *Die Antikensammlung: Altes Museum - Pergamonmuseum / Staatliche Museen zu Berlin*, von Zabern, Mainz, ss. 95-96.

Resim 1

Resim 2

Resim 3

Resim 4

Resim 5

Resim 6

Resim 8

Resim 7

Resim 9

Resim 10

Resim 11

Resim 12

Resim 13

Resim 14

Resim 15

Resim 16